

УДК 811.378.147

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОГО ЧИТАННЯ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ З УРАХУВАННЯМ ІНДИВІДУАЛЬНО-КОГНІТИВНИХ СТИЛІВ

Т. І. Горпініч

ДВНЗ “Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України”

METHODOLOGY OF TEACHING READING IN ENGLISH FOR FUTURE PHARMACISTS ON THE BASIS OF INDIVIDUAL COGNITIVE STYLES

T. I. Horpinich

SHEI “Ternopil State Medical University by I. Ya. Horbachevsky of MPH of Ukraine”

У статті здійснено огляд останніх вітчизняних та зарубіжних досліджень зазначеної проблеми, описано специфіку системи вправ для навчання читання фармацевтів з урахуванням когнітивних стилів навчання, окреслено основні прояви функціональної асиметрії мозку при навчанні іноземної мови. Запропоновано методичні рекомендації щодо навчання читання майбутніх фармацевтів з урахуванням їх індивідуальних когнітивних стилів.

The article presents an overview of recent investigations devoted to the given problem, describes the system of exercises for teaching reading for pharmacists according to the cognitive styles, and outlines the main manifestations of functional brain asymmetry at teaching foreign language. Methodological instructions for teaching reading for future pharmacists according to their individual cognitive styles have been suggested.

Вступ. Сучасна філологічна освіта відповідає соціальному замовленню суспільства на формування компетентного фахівця, здатного до самоосвіти та саморозвитку в умовах інформаційного розвитку соціуму. В зв'язку з цим методичним завданням викладача іноземної мови у немовному вузі є не пряма передача сукупності лінгвістичних знань, а формування умінь іншомовної мовленнєвої діяльності, які стануть інструментом у його професійній діяльності, у тому числі умінь одержувати і використовувати інформацію в іншомовному професійному спілкуванні. Робота з інформацією, представлена в різних видах професійно-орієнтованих джерел, важлива для фахівця будь-якої галузі. Тому в методиці навчання іноземних мов фахівців нелінгвістичного профілю цілком обґрунтовано велика увага приділяється проблемам навчання читання та розуміння професійно значимої інформації [1, 5, 9, 10].

Фармація як галузь охорони здоров'я, що здійснює заходи з лікарського обслуговування населення, на сьогодні є чіткою системою наукових знань про властивості, приготування, аналіз лікарських засобів та організацію фармацевтичної служби. Зрозуміло, що одним із завдань працівника фармацевтичної галузі є виконання ролі інформаційного посередника між споживачами та виробниками лікарських засобів. Крім

володіння різними видами подачі інформації та здатністю орієнтуватися на окремі професійні категорії (лікарів, населення, адміністративні органи, дистриб'юторів тощо), умовою ефективною професійної діяльності фармацевта є постійна самоосвіта, вміння самостійно одержувати фахову інформацію з іншомовних джерел, осмислювати та застосовувати її на практиці.

Окремі аспекти фармації як науки та особливості навчання іноземної мови фармацевтів досліджувалися вітчизняними та зарубіжними науковцями. Зокрема, розробці та теоретичному обґрунтуванню методики навчання осмислення, розуміння, вилучення і використання інформації з іншомовних професійно-орієнтованих джерел в усному мовленні провізора присвячене дисертаційне дослідження Н. Є. Шпак [12]. Деякі аспекти формування професійно значущих умінь та навичок фармацевтів було описано у дослідженні Л. Г. Кайдалової [4]. Проблемі стандартизованих засобів оцінювання професійних знань із застосуванням тестового контролю знань присвячені праці Л. Г. Буданової [3]. Фармацевтична освіта як окрема галузь діяльності людини проаналізована у статті С. В. Огарь і В. П. Черних “Історичні витоки становлення та розвитку фармацевтичної освіти” [11].

З-поміж зарубіжних наукових розвідок на особливу увагу заслуговує спільне дослідження Є. Ступанс, Е. Елліот та Дж. Марча. Основна увага науковців

© Т. І. Горпініч

була зосереджена на навчанні англійської мови для фармацевтів транснаціональної групи студентів. У результаті багатоетапного проекту, який включав попереднє оцінювання, навчальний курс на основі спеціально розробленої індивідуалізованої моделі та завершальну оцінку знань студентів, було виявлене суттєве зниження середньої суми всіх помилок, допущених студентами. Модель навчання передбачала дворічний курс іноземної мови для професійних цілей з урахуванням каналу сприйняття (візуальний, аудіальний, кінестетичний) студента [14].

Однак аналіз літератури продемонстрував недостатню розробленість проблеми навчання іншомовного спілкування майбутніх фармацевтів, зокрема недостатньо розкритими в цій галузі є важливі проблеми, пов'язані зі специфікою читання, прагматикою розуміння й одержання інформації з професійно орієнтованих фармацевтичних джерел. У вітчизняній науці недостатньо дослідженою на сьогоднішньому етапі є і мова фармації. Існуючі дослідження стосуються аналізу текстів фармацевтичного змісту, проте досі не існує розробленого алгоритму використання таких джерел при навчанні читання іноземною мовою. Окрім цього, досі не було розроблено методики навчання іноземної мови фармацевтів з урахуванням їх індивідуальних психологічних характеристик. Особливості використання стильового підходу (тобто із врахуванням викладачем особливостей функціонування пізнавальної сфери людини) до викладання іноземної мови студентам немовних спеціальностей були описані окремими науковцями [2, 6, 7, 8, 13]. Проте врахування функціональної асиметрії головного мозку як чинника, що визначає специфіку когнітивної діяльності людини, при навчанні фармацевтів досі не було проаналізовано.

Основна частина. Соціальна та педагогічна необхідність, теоретичне значення та недостатня розробка цієї проблеми зумовили актуальність проведеного нами експериментального навчання студентів-фармацевтів дослідження на основі розробленої системи вправ. Отже, мета статті полягає в описі методики навчання англomовного читання майбутніх фармацевтів з урахуванням їх індивідуально-когнітивних стилів.

При розробці системи вправ для навчання студентів із право- та лівопівкульною спеціалізацією головного мозку важливо враховувати прояви функціональної асиметрії, які ми зобразимо схематично у таблиці 1.

Як відомо, у навчанні іншомовного читання виділяють три етапи роботи з іншомовним текстом: передтекстовий, текстовий, післятекстовий. Згідно з

існуючими етапами навчання ми виділяємо три підсистеми вправ:

- 1) вправи для формування навичок і розвитку вмінь на дотекстовому етапі;
- 2) вправи для формування навичок і розвитку вмінь на текстовому етапі;
- 3) вправи для формування навичок і розвитку вмінь на післятекстовому етапі.

Кожна із цих підсистем включає групи вправ, кожна із яких має на меті формування характерних вмінь і навичок. Враховуючи компонентний склад змісту формування англomовної компетентності у читанні майбутніх фахівців-фармацевтів метою передтекстового етапу є активізація фонових знань студентів з теми, що вивчається, для рецепції нового матеріалу, розвитку прогностичних вмінь читання фармацевтичних текстів, формування загальнотекстових лексичних та граматичних мовленнєвих навичок читання, що забезпечують точність розуміння інформації. Метою текстового етапу є розвиток у майбутніх фахівців фармацевтичного профілю мовленнєвих та компенсаційних вмінь читання фармацевтичних джерел, що забезпечують повноту розуміння інформації. Метою післятекстового етапу є контроль розуміння прочитаного матеріалу (інтерпретація отриманої інформації, перевірка рівня засвоєння нових лексичних одиниць, оцінка студентами значущості одержаних знань для майбутньої практичної діяльності). Враховуючи завдання зазначених етапів, розглянемо групи вправ, які становлять зміст кожного етапу.

На *передтекстовому етапі* виконуються такі групи вправ, що забезпечують точність розуміння інформації: 1) група вправ для формування загальнотекстових лексико-граматичних мовленнєвих навичок читання фармацевтичних текстів; 2) група вправ для формування специфічних лексико-граматичних мовленнєвих навичок читання.

Мета групи вправ для формування загальнотекстових лексико-граматичних мовленнєвих навичок читання фармацевтичних текстів – навчити співвідносити форму слова з його значенням, розпізнавати значення слова за допомогою контексту, встановлювати смислові зв'язки між словами у тексті. У цій групі вправ для формування загальних текстових лексичних мовленнєвих навичок інформативного читання англomовної літератури у фінансовій галузі формуються такі навички: розпізнавати форму слова у тексті; розпізнавати слово за інформативними ознаками форми без прочитання його повністю; співвідносити форму слова (терміна) з його значенням; вибрати значення слова, що відповідає змісту

Таблиця 1. Прояви функціональної асиметрії півкуль головного мозку при навчанні іноземної мови

Ліва півкуля	Права півкуля
Організація навчання	
<ul style="list-style-type: none"> Робоча півсфера – праворуч Темна дошка – світла крейда 	<ul style="list-style-type: none"> Робоча півсфера – ліворуч Світла дошка – темна крейда
Форми роботи	
<ul style="list-style-type: none"> Аналіз розповіді Розбір слів і речень за будовою Прослуховування текстів Навчання інших Завдання щодо знаходження помилок Використання правил Точність вживання слів Понятійне розуміння слів Багаторазове повторення 	<ul style="list-style-type: none"> Складання творів Побудова слів і речень із частин Читання-переказ Читання в особах Завдання на правопис Знаходження взаємозв'язків Знаходження уривків у тексті Швидкість усного та писемного мовлення Екскурсії
Характерні помилки	
<ul style="list-style-type: none"> Ненаголошені голосні у корені Пропуск м'якого знака Написання зайвих букв Заміна одних приголосних іншими Закінчення у відмінках 	<ul style="list-style-type: none"> Наголошені голосні Помилки у словарних словах Пропуск букв, описки Власні імена пишуть з маленької букви
Особливості самоконтролю	
<ul style="list-style-type: none"> Високий рівень самоконтролю мови та викладення матеріалу 	<ul style="list-style-type: none"> Не контролюють правильність мови, вільне вживання, перетворення значень окремих слів
Шляхи засвоєння матеріалу	
<ul style="list-style-type: none"> Раціонально-логічний спосіб Засвоєння вокабуляра шляхом вивчення слів Засвоєння правил та граматичних конструкцій Навчання інших Лінгафонна система, сприймання слуховим каналом Перевірки після уроків Індивідуальна робота Діяльність, що потребує нешвидкої реакції Завдання щодо знаходження помилок Зіставлення текстів Поділ текстів і слів на частини 	<ul style="list-style-type: none"> Інтуїтивний спосіб вивчення Засвоєння вокабуляра методом “острівків” Поєднання образних уявлень та конкретних ситуацій Рольові ігри Робота з наочною, відеоматеріалом, карточками Перевірки на уроці Групові завдання Діяльність, що потребує швидкої реакції Завдання на правопис Інтерв'ю Інценування Синтез текстів і слів із запропонованих частин
Формування мотиваційної спрямованості	
<ul style="list-style-type: none"> Прагнення до самостійності Глибина знань Висока потреба у пізнавальній та розумовій діяльності Потреба в освіті 	<ul style="list-style-type: none"> Набуття авторитету Престижність положення у колективі Встановлення нових контактів Соціальна значущість діяльності
Методи перевірки	
<ul style="list-style-type: none"> Розв'язання задач Письмове опитування із необмеженим строком виконання Питання “закритого” типу (вибрати готову відповідь) 	<ul style="list-style-type: none"> Усне опитування Завдання із обмеженим строком виконання Питання “відкритого” типу (власна розгорнута відповідь)

(контексту) тексту англомовної літератури за фахом; розпізнавати значення слова за допомогою контексту; встановлювати смислові зв'язки між словами у тексті, користуючись при цьому лише контекстом.

Мета групи вправ для формування специфічних лексико-граматичних мовленнєвих навичок читання – навчити співвідносити форму слова у тексті з його значенням, співвідносити значення слова з контекстом речення. У цій групі вправ формуються такі навички: здогадуватися про значення терміна за семантичним ключем (здогадуватися про значення терміна лише з контексту тексту); співвідносити форму слова (терміна, термінологічного словосполучення) у тексті з його значенням в словнику; співвідносити значення слова з контекстом речення тексту.

Текстовому етапу відповідають такі групи вправ, що забезпечують повноту розуміння інформації: 1) група вправ для формування загальних текстових мовленнєвих умінь читання фармацевтичних текстів, що забезпечують повноту вилучення інформації; 2) група вправ для формування специфічних мовленнєвих умінь читання фармацевтичних текстів, що забезпечують повноту вилучення інформації.

Мета першої групи вправ – навчити швидко переглядати англомовну фармацевтичну літературу з метою отримання загального уявлення про її зміст, повно й точно вилучати інформацію з тексту, робити пошук конкретної інформації. У цій групі вправ формуються такі вміння: вміння прогнозувати інформацію текстів відповідних функціональних типів за заголовком; вміння виділяти головну і другорядну інформацію у тексті; вміння швидко переглядати тексти з метою отримання загального уявлення про їх зміст; вміння максимально повно й точно вилучати інформацію з тексту; вміння узагальнювати інформацію, отриману з текстів; вміння коментувати окремі факти, що містяться у тексті; вміння визначати смислові частини тексту; вміння робити пошук конкретної інформації.

Мета група вправ для формування специфічних мовленнєвих умінь читання фармацевтичних текстів, що забезпечують повне вилучення інформації – навчити максимально повно й точно вилучати інформацію за англомовної професійно орієнтованої літератури, швидко переглядати тексти з метою вилучення основної інформації з тексту. У цій групі вправ формуються такі вміння: вміння визначати найбільш суттєві факти, що містяться у тексті; вміння користуватися додатковою професійно спрямованою інформацією; вміння максимально повно й точно вилучати інформацію з тексту; вміння швидко пере-

глядати тексти з метою набуття основної інформації тексту; вміння здійснювати пошук необхідної інформації у текстах.

На *післятекстовому етапі* студенти виконуються такі групи вправ, що забезпечують глибину розуміння інформації (контроль рівня сформованості вмінь переглядового, пошукового, ознайомлювального, вивчаючого читання): 1) група вправ для формування загальних текстових мовленнєвих умінь інформативного читання фармацевтичних текстів, що забезпечують глибину розуміння вилученої інформації; 2) група вправ для формування специфічних мовленнєвих умінь інформативного читання фармацевтичних текстів, що забезпечують глибину розуміння вилученої інформації.

У групі вправ для формування загальних текстових мовленнєвих умінь інформативного читання фармацевтичних текстів, що забезпечують глибину розуміння вилученої інформації, мають розвиток такі вміння: вміння виводити судження на основі фактів, що містяться у конкретному іншомовному джерелі, вміння розуміти, виділяти та фіксувати англійською мовою необхідну інформацію з фармацевтичного тексту у вигляді плану, вміння розуміти, порівнювати, узагальнювати інформацію з фармацевтичного тексту у вигляді резюме-висновків, вміння робити пошук, оцінювати, інтерпретувати інформацію, робити висновки на основі отриманої інформації.

Спостереження за ходом експериментального навчання, ретроспективний аналіз дій викладача й студентів, а також розв'язання проблем, з якими ми зіткнулися в процесі навчання студентів читання, дозволили нам сформулювати низку методичних рекомендацій, спрямованих на досягнення максимально високих результатів при використанні запропонованої методики. Особливу увагу слід звернути на особливості мислительних процесів та поведінкових реакцій людей із різною півкульною спеціалізацією.

На початкових етапах навчання особливо слід враховувати те, що сприйняття інформації відбувається по-різному у людей з різними домінуючими півкулями. Лівопівкульні студенти, наприклад, розшифровують і читають текст шляхом детального аналізу послідовності його, тому для них необхідно використовувати індуктивний метод (від частини до цілого). Правопівкульні навчаються від цілого до частини, сприймаючи одиницю тексту як цілісний сигнал, що пояснює їх невдачі при навчанні читання методами, зручними для лівопівкульних студентів. При навчанні читання необхідно використовувати обидва підходи, щоб учні самі могли вибрати для себе бажаний спосіб.

Як відомо, лівопівкульні студенти легше працюють в команді, оскільки для них головним є те, щоб їх почули і зрозуміли. Вони також є уважнішими слухачами, ніж правопівкульні, оскільки звертають увагу на невербальні повідомлення співрозмовника (слухають “як” сказано), на відміну від лівопівкульних, які слухають тільки слова і відповідають тільки на них. Беручи це до уваги, слід організувати роботу студентів таким чином, щоб правопівкульні студенти працювали в парах або групі, а для лівопівкульні були залучені в індивідуальну роботу.

Як згадувалося вище, а згодом було доведено під час експериментального навчання, домінування правої півкулі більше пов'язане з мотиваційною сферою, а лівої – з когнітивною, пізнавальною. Ось чому навчальний процес повинен бути організований так, щоб правопівкульний студент бачив перед собою конкретну практичну мету, яку необхідно досягти в результаті навчання, а лівопівкульний був зорієнтований на сам процес засвоєння знань.

Працюючи із студентами із міжпівкульною спеціалізацією, слід також враховувати, що вони також відрізняються за способом запам'ятовування інформації. Оскільки у правопівкульних людей техніки запам'ятовування базуються на візуально-просторовому і контекстуальному способі кодування інформації, то при вивченні нового матеріалу, зокрема лексичного, необхідно створювати максимальну кількість контекстуальних зв'язків між новими і вже відомими словами, показувати варіанти сполучуваності слів, збільшити кількість вправ на вживання слів при живому спілкуванні. Традиційне пред'явлення нового матеріалу більш ефективно для лівопівкульних студентів.

Також важливо пам'ятати, що для правопівкульних студентів буде важливою так звана емоційна пам'ять. Пережиті та збережені в пам'яті почуття виступають у вигляді сигналів, або спонукають до дії або утримують від дій, що викликали в минулому негативні переживання. Методично можна зробити висновок, що якщо завдання докорінно відрізняється від виконаного раніше з негативною оцінкою, то негативних зв'язків з ним не буде. Наприклад, не прочитати текст, а прочитати з певною інтонацією або в ситуації.

Окрім цього, викладачеві необхідно враховувати, що студенти із різною півкульною спеціалізацією роблять різні кількісні та якісні помилки. Так, як продемонструвало експериментальне навчання, помилки лівопівкульних студентів, як правило, пов'язані з незнанням правила і після його вивчення кількість помилок суттєво скорочується. Правопівкульні студен-

ти роблять помилки, в першу чергу, пов'язані з неухважністю, відсутністю зацікавленості. Це пов'язано з тим, що для людей правопівкульного типу притаманне цілісне, нерозчленоване сприйняття. Вони спираються на зорові і моторні образи слів, не замислюючись про правопис. Працюючи із такими студентами, не можна розчленовувати слово, речення, текст на частини, порушувати їх цілісний образ, єдність смислових, слухових і моторних характеристик, а варто запропонувати способи і вправи для цілісного, контекстуального вивчення матеріалу. Лівопівкульні студенти, навпаки, розчленовують ціле на складові частини. Тому для такого типу людей найефективнішим є серіалістичне, поетапне засвоєння матеріалу.

Виходячи з індивідуальних особливостей студентів із різною міжпівкульною спеціалізацією, форми опитування також повинні відрізнятися. Для лівопівкульних студентів доцільно використовувати письмові опитування з необмеженим терміном виконання, питання “закритого” типу. Письмове розв'язання завдань дозволяє лівопівкульним студентам проявити свої здібності до аналізу, а на питання “закритого” типу вони успішно підберуть відповідь із запропонованих варіантів.

Для правопівкульних людей підійдуть методи усного опитування, завдання з “відкритими” питаннями, з фіксованим терміном виконання. Запитання “відкритого” типу дають їм можливість проявити творчі здібності, продемонструвати власну розгорнуту відповідь.

Висновок. Запропоновані методичні рекомендації показали можливий шлях організації навчального процесу формування професійної англомовної компетенції у читанні майбутніх фармацевтів з урахуванням їх індивідуальних когнітивних стилів. Теоретичні дослідження й практичні результати експериментального навчання підтвердили доцільність та ефективність використання розробленої нами методики.

Детальний аналіз зазначеної проблеми виводить на поверхню кілька важливих невирішених проблем. Зокрема, не існує чіткої методології формування компетенції в інших видах мовленнєвої діяльності фармацевта. Окрім цього, досі невелика кількість досліджень розглядає можливість врахування півкульної асиметрії при навчанні студентів. Уточнення особливостей прояву функціональної спеціалізації півкуль при формуванні компетенції в інших видах мовленнєвої діяльності дасть змогу розробити ефективну модель навчання англомовного майбутнього фармацевта.

Література

1. Бим И. Л. Подход к проблеме упражнений с позиций иерархии целей и задач / И. Л. Бим // *Общая методика обучения иностранным языкам : хрестоматия*. – М. : Русский язык, 1991. – С. 92–99.
2. Богомаз С. А. Психофизиологическая экспертиза проекта “Дифференциация обучения младших школьников с учетом их функциональной асимметрии мозга” / С. А. Богомаз, Т. Е. Левицкая, А. Б. Ковалева // *Сибирский психологический журнал*. – 1998. – Вып. 8–9. – С. 35–41.
3. Буданова Л. Г. Стандартизовані засоби оцінювання професійних знань у структурі Державних стандартів фармацевтичної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. Г. Буданова. – К., 2004. – 19 с.
4. Кайдалова Л. Г. Педагогічні технології формування професійних умінь і навичок студентів вищого фармацевтичного закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. Г. Кайдалова. – Х., 2003. – 20 с.
5. Клычникова З. И. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке : пособие для учителя / З. И. Клычникова. – М. : Просвещение, 1983. – 207 с.
6. Колга В. А. Дифференциально-психологическое исследование когнитивного стиля и обучаемости : дис. канд. психол. наук : 19.00.07 / В. А. Колга. – Л., 1976. – 180 с.
7. Молоков Ю. Г. Дифференциация образовательного процесса на основе изучения психофизиологических особенностей детей / Ю. Г. Молоков, Ф. С. Потапов // *Образовательные технологии. Сборник научных трудов*. – Новосибирск, 1997. – № 1. – С. 5–10.
8. Пісоцький О. П. Когнітивний стиль як чинник розвитку інтелектуального потенціалу майбутнього практичного психолога : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / О. П. Пісоцький. – К., 2008. – 21 с.
9. Серова Т. С. Система обучения профессионально-ориентированного взаимосвязанного обучения всем видам речевой деятельности / Т. С. Серова, Л. В. Зайцева, Л. П. Шишкина. – Пермь : Изд. Перм. полит. ин-та, 1990. – 130 с.
10. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковых вузах / С. К. Фоломкина. – М. : Высшая школа, 1987. – 205 с.
11. Черних В. П. Историчні витоки становлення та розвитку фармацевтичної освіти / В. П. Черних, С. В. Огарь // *Медицина освіти: науково-практичний журнал*. – 2011. – № 4. – С. 12–16.
12. Шпак Н. Е. Методика обучения пониманию, извлечению и использованию информации из иноязычных источников в монологическом высказывании будущего провизора : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Н. Е. Шпак. – Пермь, 2009. – 238 с.
13. Phye G. Cognitive classroom learning: Understanding, thinking, and problem solving / G. Phye, T. Andre. – Orlando : Academic Press, 1986. – 275 p.
14. Stupans I. Pharmacy Students’ English Language Skill Development: are we heading in the right direction? / I. Stupans, G. J. March, E. E. Elliot // *Pharmacy Education*. – 2009. – Vol. 9, № 1. – P. 6–10.